

VENDÉGEINK A KULTURÁLIS FÓRUMON

A célok világosak és egyértelműek

PENDERECKI A MODERN ZENE INTEGRÁLÁSI KÍSÉRLETÉRŐL

Ösztönösség és céltudatosság. Ma is, több évvel ezelőtti budapesti fellépésén is ilyesféle benyomásokot hagyott maga után korunk egyik leg több vitát kiváltó, de kétségtelenül egyik legjelentősebb zeneszerzője, az idén 52 esztendő *Krzysztof Penderecki*.

Egyik méltatója, *Ludwik Erhardt* (akinek a lengyel zeneköltőről írott könyve e napokban látott napvilágot magyarul is) azt írja: „*Penderecki a modern zenébe nem sok tapasztalattal és ismerettel lépett be.*” És mint az életrajzból kiderül, Pendereckinek valóban minden hangért, minden frázisért meg kellett küzdenie, magának felfedeznie a törvényszerűséget, kikísérleteznie saját stílusát.

Ez a nehezen megtalált egyéni hang sugárzott oly határozottan a budapesti szerzői estén ezúttal is: az „itt és most pontosan ezeknek a hangoknak kell megszólalniuk” parancsa, ahogy a zeneszerző robusztus lény minden energiáját a zenekar irányítására koncentráta. Mialatt az is nyilvánvalóvá vált, hogy Penderecki nem csak erőteljes, sűrű atmoszférát teremtő, súlyos mondandót hordozó zene alkotója, hanem szuggesztív, temperamentumos, biztos kezű karmester is.

— *Úgy tudom, ön hegedűművész szeretett volna lenni, de túl későn kezdte az intenzív zetanulást. Mégis, milyen gyerekkori inspirációknak tulajdonítható, hogy egyáltalán a zenei pályát választotta?* — kérdeztük *Krzysztof Penderecki*től a szerzői estjét megelőző délelőtti próbán.

— Az a délkelet-lengyelországi kisváros, Debica, ahol születtem, nem sok lehetőséget kínált a jó zenével való ismerkedésre. Szüleim se nagyon inspiráltak effélére. Pedig apám ifjú korában hegedült egy keveset, de csak rövid ideig. Már jócskán elmúltam tízéves, amikor valahonnét egy hegedű került a házukba, amin apám megpróbálta felidézni gyerekkori gyakorlatait. Aztán inkább az én kezembe adta, kezdjek vele, amit tudok. Én pedig egyszerre megszállottja lettem. Minden segítség nélkül kezdtem valahogy játszani rajta. Amikor pedig egy kedves diákkori barátnőmtől ajándékba kaptam Bach szólószonátáit, attól kezdve nagyon komolyan érdekelt a zene. Tizenöt éves voltam már, de még semmiféle zenei képzésben nem volt részem. Érettségi után Krakóba mentem tanulni egy jónévű tanárhoz. Eleinte saját magamnak írtam zenét, olyan *Wienniański* — és *Paganini*-féle stílusban, hogy azt játszhattam a hegedűmön. Egy ideig nem tudtam biztosan, hogy hegedűművész akarok-e lenni vagy zeneszerző. Amikor kiderült, hogy a hegedűművészi pályához túl későn kezdtem a tanulást, magától eldőlt ez a kérdés. De valószínűleg enélkül sem tudtam volna lemondani a komponálásról. Tanulmányaim alatt *Bachtól Bartókig* valamilyen módon minden jelentős zeneköltő hatott rám, akiket később, a magam stílusának kialakításánál azután egymás után el kellett felejtennem.

— *Magyarországon azt tapasztaljuk, hogy a kortárs zenének új közönsége van, akiket nem mindig könnyű megnyerni a teljes, autonóm zeneművészet számára. Önnek milyen tapasztalatai vannak e téren?*

— Én természetesen tartom, hogy a mai zene nem ugyanazokat vonzza, mint a barokk, a klasszikus vagy a romantikus muzsika. Ezért vagyok ellene a kortárs zene fesztiválszerű elkülönítésének más korok zenéjétől. Ilyen fesztiválok persze Lengyelországban is vannak, ahol a kortárs muzsika megközelítően az ötvenes évek közepétől kapott helyet a hangversenytermekben. Eleinte nem volt könnyű közönséget találni hozzá. De miután sok éven át játszottuk normál, bérleti koncerteken is, más alkotások mellett, tehát nem

csak a Varsói Ősz néven ismert modern zenei fesztiválon, a közönség egyre fogékonyabbá vált vele szemben.

— *Az ön zenéjét, két évtizednél is régebben a Hirosima emlékére írt zenekari műve révén ismerték meg hazánkban. Ez meglehetősen „politikus”, szinte programzeneszerű alkotás volt. Később is komponált ehhez hasonlókat?*

— Az említett művet nem szántam „politikus” kompozíciónak. Programzenének sem tartom. Ez csak dedikáció volt a zeneműhöz Hirosima áldozatai számára. Egyébként is politikaellenes vagyok a művészetekben. Ez a zene nem a dedikációja miatt lett népszerű, hanem mert tartalmában és formájában merőben újat hozott, és erre az útra, úgy hiszem, én léptem először.

— *Idei budapesti szerzői estje arra az időszakra esik, amikor főváro-*

sunkban ülésezik az európai kulturális fórum, amelynek — úgy tudom — ön is egyik résztvevője. Mit vár a hathetes értekezletől?

— A fórumon sajnos csak igen kevés ideig tudtam részt venni, annyira lefoglalt a szerzői est előkészítése. Hamarosan pedig tovább kell utaznom. Természetesen ismerem a fórum célkitűzéseit, amelyek nagyon világosak, egyértelműek, és messze túlmutatnak a kultúrában való együttműködés horizontján. Nagyon örülök ennek a tanácskozásnak, mert fontosnak tartom, hogy a világ különböző részein élő, más-más gondokkal küzdő emberek leüljenek beszélgetni egymással, és éppen a kultúráról. Ez az első lépés ahhoz, hogy emberek, népek, földrészek között megértés szülessen minden egyéb vonatkozásban is.

SZ. GY.

Évenként három film

I. M. KOSZTOLEVSZKIJ PÁLYÁJA ÁLLOMÁSAIRÓL

Igor Matvejevics Kosztolevszkij az egyik legnépszerűbb a legfoglalkoztatottabb szovjet színész napjainkban. Egy magyar színházi emberekkel folytatott beszélgetésen *Nyikolaj Mirosnycsenko*, a *Tyatralnaja Zsinyi* (Színházi Élet) főszerkesztője azt mondta róla: „*Beülsz a moziba, és Kosztolevszkijt látod a filmvászonon; bekapcsolod a televíziót, és Kosztolevszkij jelenik meg a képernyőn.*” A csipős pesti nyelv azt mondja azokra a művészekre, akik hasonlóan gyakran szerepelnek: meg a vízcsapból is X. Y. folyik.

Amikor a Royal Szállóban felidéztem neki ezt a magyar szót, nevet, és szerényen arról kezd beszélni, hogy a Szovjetunióban milyen sok jó színész van, s hogy kortásai között is sokan akadnak olyanok, akiket nagyra tart, s szívesen tanul tőlük. Amikor azonban sor kerül a számadásra, kitűnik, hogy ez a harminchétféves férfi, aki tizenkét éve van a színi pályán, színházában, a moszkvai *Majakovszkij Színházban* számos főszerepet alakított, illetve alakít, s eddig mintegy negyven mozi- és televíziós filmben játszott, többnyire ezekben is vezető szerepeket.

— *Hogyan jutott el idáig?*

— Moszkvai születésű vagyok, értelmiségi családból származom, de gyermekkoromban mindössze annyi közöm volt a művészethez, hogy hetedik osztályos koromban eltáncoltam egy kis hattyú szerepét egy iskolai ünnepélyen. Tulajdonképpen világleletemben orvos szerettem volna lenni, de ez nem sikerült. Miután az iskolát befejeztem, két éven át mint programozó dolgoztam, majd beiratkoztam építészhallgatónak. Három esztendő után azonban félbeszakítottam tanulmányaimat, és átiratkoztam a moszkvai Színház- és Filmművészeti Főiskolára. *Goncsarov* növendéke lettem, aki miután 1973-ban megszereztem a színész diplomát, azonnal le is szerződöttem a *Majakovszkij Színházba*, amelynek ő az igazgatója. Azóta is ebben a színházban dolgozom.

— *Kérem, említsen meg néhányat fontosabb szerepeiből!*

— Az első szerep, amellyel az ember bemutatkozik, mindig fontos. Számomra a *Rjazanov — Braginszkij szerzőpár Rokonok* című komédiájában jutott először feladat, s mindjárt főszerep. Azóta játszom hősokeket és karakterfigurákat, klasszikus és mai drámákat egyaránt. Játszottam, illetve játszom *Tolsztojt* és *Csehovot* — *Trepljovot* a *Sirályban* —, *Bulgakov Menekülésében* *Golubkovot*, egy mai szerző, *Alekszej Jakovlev* A szigetlakó című darabjának főszerepét.

— *Azt hallottuk, hogy napjainkban a Nézzétek, ki jött hozzánk című színmű főszerepében arat rendkívüli sikert. Beszélne bővebben erről az alakról?*

— *Vlagyimir Arró* hőse, akit környezete *Kingnek* szólít, Európa-bajnok fodrász, igazi sztár, valóban király a maga szakmájában. Konfliktusa abból származik, hogy másra lenne alkalmas lelki értékei okán, s másra készítik, az anyagi jólét megteremtésének lehetőségei. Igen érdekes, összetett, iróilag rendkívül tehetségesen ábrázolt figura, igazi „korunk hőse”. Nagyon szeretem játszani.

— *És mit szeretne még eljátszani?*

— Elsősorban klasszikusokat, *Ivan Karamazovot*, *Hlesztakovot*, *Hamletet*...

— *Ha a pályán töltött éveinek számát összevetem filmjeinek számával, minden esztendőre jut legkevésbé három film. Ezek közül bizonyára nehéz kiemelni néhányat, mégis kíséreljük meg!*

— Hadd kezdjem itt is az elsől! *Vlagyimir Matil Gyekabristák* című filmjében játszottam először. Anyin-kov gyekabristát kellett megformálnom, romantikus hősi szerepet. Ugyancsak klasszikus figurát játszottam *Joszif Hejficnél* az *Aszja* című *Turgenyev-mű* filmváltozatában: a férfi főszereplőt, *Gagint*. Kedves szerepem volt a *Névtelen csillag* kétrészes tévéfilm változatában, amelyet *Mihail Kozakov* rendezett, játszottam a *Teheran '43* című hatalmas történelmi filmben, s főszerepet kaptam a *Fizetés nélküli szabadság* című magyar—szovjet tévéfilmben is. Legfrissebb filmem a *Törvényes házasság*.

— *Mondana valamit a magánéletéről?*

— A feleségem, *Jelene Romanova*, szintén színész. Korábban a *Szatyra Színházban* játszott, négy éve azonban ő is a *Majakovszkij Színház* tagja. Két darabban — a *Menekülésben* és a *Szigetlakókban* partnerei is vagyunk egymásnak. Van egy hároméves kisfiunk, *Aljsa*.

— *Milyen élményeket szerzett hazánkban?*

— Másodszor járok Magyarországon. Nagyon szép ország, és nagyon kedvesek az emberek. A színházi előadások közül természetesen a *Menekülés* volt a legizgalmasabb számomra, hiszen ebben a darabban magam is játszom. A *Katona József Színház* előadása nagyszerű, bár *Székely Gábor* elképzelése a műről más, mint a miénk. Nagyon tetszett *Bán János* és *Cserhalmi György* játéka.

M. I.

KATONA JUDIT

Lódzi mementó

*Gyerekek holttestét virrasztom,
húszezer lengyel fiú s lányka
sorsán égett itt sárga csillag.
Megkínzottan mentek halálba.*

*Fáklya lobog. Fagyban meztláb
vánszorognak csontig lefogyva,
úgy gyötör jajgatás és sírás,
mintha ez magyar bánat volna.*

*Szemem ott sír fölöttük mindig
s amíg a lódzi őszben állok
hamu szívük dobogni kezd mind
s ragyogva hull a sok zsarátnok.*

KLIGL SÁNDOR: SZOBRÁSZ

GYÖRKE ZOLTÁN

Mennék utánad

*Oly valószínűtlen ez az üresség:
érezem, s felfogni nem tudom hiányod.
Mint jégeső nyári búzatáblát —
sújtott a döntés; s mint kit ősi átok*

*Ért utól, járom Pest-Buda utcáit
ödöngve, kocsmakilincsel kezelve...
Tudom, illanó, hazug ez a mámor,
mint utcalányok pénzen-vett szerelme.*

*Hív az állomás. Állok a peronon —
ölelésem még sejtjeimben remeg.
Nem lehet így végörökre elválni:
ablak-keretbe nő búcsúzó kezed.*

*Mintha még jönnél szatyrokkal málházva —
délutánonként csengetésem várom...
Meglesem hajnalban, hogyan szökik ki
nyitva-álvó szemed résein az álom.*

*Csípődet, viasz a pecsétet, még őrszi
— testedtől meleg — s visszavár az ágyad.
Vélem: melled harangütése ébreszt;
nem tudlak feledni. Mennék utánad...*

*Hívnálak vissza szóval-szerelmemmel —:
s hiába, mi szép volt, jó volt — feledted.
Csak a bosszú, az indulat, a vádak...
Pedig tudom: szeretsz, s tudod: szeretlek!*